

Actieprogramma voor het Manifest Keizerskroon

“Weten is niet genoeg, we moeten het gebruiken. Willen is niet genoeg, we moeten het doen”

Status: CONCEPT

Versiedatum: 5 maart 2012

In het Manifest Keizerskroon is onze visie op de komende transitie in bodem- en ondergrondbeleid beschreven. Er bestaat echter ook een sterke behoefte om actief aan de slag te gaan. Gelukkig treffen we een stevige voedingsbodem bij betrokkenen in het land om ideeën te onderzoeken, pilots uit te proberen en de discussie te verdiepen en verbreden in gesprek met collega's en andere partijen. Dit actieprogramma wil plek en kruisbestuiving bieden voor deze initiatieven. Gekoppeld aan een perspectief: opvolging is essentieel, om te borgen dat de resultaten en lessen neerslaan in beleid (van alle overheden) en kaders (regels, geld).

Het actieprogramma sluit aan bij de opbouw van het Manifest. Op basis van de uitgangspunten (Manifestpunt 1, 2, 3) kwamen vier ontwikkellijnen voort (Manifestpunt 4 – 7). Voor die ontwikkellijnen benoemt dit programma acties, 'trekkers', betrokken professionals en liaisons. We zien het als een startpunt voor actie. Natuurlijk is het manifest niet alleen bedoeld voor de deelnemers aan de keizerskroonbijeenkomst, al dragen we allemaal daar graag aan bij. Iedereen die betrokken is bij de transitie in het bodem- en ondergrondbeleid is uitgenodigd om hiermee aan de slag te gaan, mee te discussiëren en reeds lopende of nieuwe acties aan te dragen. Daarom is een extra lijn toegevoegd: communicatie.

Dit actieprogramma is daarmee niet statisch. Het is een groeidocument, waarin we het palet willen schetsen van de acties die worden verricht om tot de transitie te komen. Het voorliggende actieprogramma benoemt met name de acties die vanuit het uitvoeringsprogramma van het bodemconvenant zijn of worden gestart. Het uitvoeringsprogramma is beperkt van opzet. Er is dus meer. De bal ligt uiteindelijk natuurlijk bij de spelers in het veld.

Acties bij Manifestpunt 4. Investeren in multidisciplinaire leer- en ontwikkelomgeving

Een actieve rol in toekomstige multidisciplinaire coalities vergt specifieke kennis en competenties van een bodemprofessional. Om hen in deze ontwikkeling te stimuleren maken we de benodigde competenties en kennis inzichtelijk, faciliteren we samenwerking en ontwikkelen we een leerprogramma (4a). Daarnaast bevorderen we de uitwisseling van bestaande kennis (4b).

Punt 4a. Leren en ontwikkelen

Voor de uitvoering van de acties sluiten we aan bij het deelproject 'Leren en ontwikkelen' van het UP Project Ondergrond, wat is gericht op het stimuleren van competentieontwikkeling en het investeren in een multidisciplinaire leer- en ontwikkelomgeving.

Trekker: Frency Huisman (UP Bodemconvenant)

Betrokken professionals: Fleur Schilt (Nirov), Ewoud van den Berg (Provincie Noord-Brabant), John de Ruiter (gemeente Rotterdam)

Liaison: PM

- **Actie I: Inzichtelijk maken van de benodigde competenties van de "bodemadviseur 2.0": ontwikkelen van competentie-profiel(en) en methode voor (zelf)assessment**
De bodemprofessional werkt straks in integrale gebiedsprocessen samen met andere deskundigen. Wat is er nodig aan competenties in de rol van bodemadviseur, in bestaande en nieuwe werkgebieden? We stellen competentieprofiel(en) op en een tool voor (zelf)assessment voor de persoonlijke ontwikkeling van de bodemprofessional.
- **Actie II: Faciliteren van leren en ontwikkelen in regionale netwerken en leeromgevingen**
Het UP initieert en faciliteert regionale netwerken in de gezamenlijke ontwikkeling van kennis en competenties. In 2012/2013 starten we met enkele pilots waarin de integratie van bodem in ruimtelijke plannen én de samenwerking tussen gemeenten, provincie en/of waterschappen een rol spelen. De samenwerking tussen overheden en private partijen binnen verschillende beleidsdisciplines krijgt hiermee concreet vorm. We delen de leerervaringen binnen de regionale netwerken en van daaruit ook landelijk.
- **Actie III: Opzetten van een multidisciplinair leer- en ontwikkelprogramma met Nirov, SKB, Bodem+ en Nederland BovenWater**
Samen met Nirov, SKB, Bodem+ en Nederland Boven Water wordt een multidisciplinair leer- en ontwikkelprogramma opgezet, gericht op integrale afwegingen, keuzes en besluiten in boven- en ondergrond. Het programma koppelen we aan concrete gebiedsontwikkelingen (leren door doen) en regionale netwerken (leren in netwerken), waardoor de resultaten van acties I en II worden geïntegreerd. Het leer- en ontwikkelprogramma richt zich primair op adviseurs bodem, water, ruimte en gebiedsontwikkeling van de verschillende overheden.

4b. Kennisformulering en –verspreiding

In de stuurgroep Bodem is voorzien in een centrale rol voor Bodem+ en het Expertisenetwerk Bodem bij kennisformulering en -verspreiding. De volgende acties worden opgepakt onder regie van Bodem+.

Trekker: Henk van Zoelen (Bodem+)

Betrokken professionals: Fleur Schilt (Nirov), Ewoud van den Berg (Provincie Noord-Brabant), John de Ruiter (gemeente Rotterdam)

Liaisons: Frank Agterberg (SKB) en Walter de Koning (SIKB) initiatiefnemers Expertisenetwerk Bodem & Ondergrond

- **Actie IV: Opbouwen van een programma van kennis- en visie-uitwisseling voor bodem/water/ruimte en andere sectoren door bijeenkomsten en congressen**
Bodembeleid wordt onderdeel van de ruimtelijke ontwikkeling, het instrumentarium zal meer gericht worden op de markt en procesfacilitering en het bevorderen van duurzame gebiedsontwikkeling. Om kennis en ervaring(en) uit te wisselen, ook met andere sectoren, worden bijeenkomsten georganiseerd.
- **Actie V: Opzetten van kennisplatform met SKB, SIKB, Bodem+ en COB van waaruit kennis en kunde van het bodem- en ondergrondbeleid kan worden opgebouwd met de universiteiten, RIVM en TNO.**
Om op het juiste moment kennis van bodem/ondergrond in te brengen in ruimtelijke processen is inzicht in het eigen (sectoraal) beleid nodig. Hierin willen we investeren. Bodem+ en Expertisenetwerk Bodem spelen een centrale rol in de organisatie van de vraagsturing en kennisverspreiding. In nauw contact met andere partijen formuleren zij voorstellen en organiseren daartoe jaarlijks Stubo+, waarin Stubo-deelnemers en kennispartners gezamenlijk het onderzoeksprogramma vaststellen.

Acties bij manifestpunt 5. Van saneringsbudget naar stimuleringsbudget

De aanpak van bodemverontreiniging zal na 2015 regulier onderdeel worden van ruimtelijk-

economische gebieds-ontwikkeling. De financiering zal minder gespist zijn op sanering en des te meer op stimulering. We gaan hiervoor op zoek naar de best passende vorm van bestedingssystematiek door onderzoek, pionierende gesprekken met publiek en private partijen, het ontwerp van nieuwe instrumenten en de verankering in de wet- en regelgeving.

Trekker: Peter Kiela, Ministerie I&M

Betrokken professionals: een werkgroep met deelnemers uit bedrijfsleven, IPO, VNG en het Rijk

- **Actie I: Risico- en kansenonderzoek naar het overhevelen van een deel van de gelden**
Door lopende verplichtingen blijft er in de periode 2015-2019 een decentralisatie-uitkering nodig naar een stimuleringsbudget en onderzoek naar verdeling naar provincies, waterschappen of gemeenten. Een onderzoek wordt binnenkort gestart.
- **Actie II: Ontwerpen van nieuwe instrumenten voor gestadige verbetering van de leefomgevingskwaliteit en deze opnemen in de wet- en regelgeving.**
Als eerste actie is reeds een onderzoek opgestart in samenwerking met WWI naar alternatieve vormen van financiering. Ook wordt een onderzoek gedaan naar "liability" (waaronder overdragen van aansprakelijkheid) en mogelijkheden om te komen tot een bodemverzekering.
- **Actie III: Gesprekken met banken, het Ministerie van Financiën, andere marktpartijen over nieuwe vormen van financiering, waarbij opschaling, een langere tijdsdimensie, maar ook fondsconstructies, green deals etc. een rol kunnen spelen.**
Begin 2012 wordt voorzien in een "special" met gebiedsontwikkelaars en banken om na te denken over deze financiële dimensie en te komen tot een voorstellen hoe dit te organiseren.

Acties bij Manifestpunt 6. Van separate Wet bodembescherming naar een Omgevingswet

Wij willen onze lessen uit de Wbb meegeven met het oog op de aansluiting bij de Omgevingswet: werk integraal, pragmatisch en verantwoord. Het uiteindelijke doel is een adequate omgevingswetgeving, die de huidige WBB verbindt met Waterwet en Wro en hun uitvoeringsinstrumentarium.

Trekker: Peter Kiela, Ministerie I&M

Betrokken professionals: medewerkers van IPO, VNG en UvW op gebied van water, bodem en ruimtelijke ordening

Liaison: Noud Janssen, contactpersoon Omgevingswet

- **Actie I: Opbouwen visie toekomstige wet en regelgeving.**
Aan deze visie wordt inmiddels gewerkt en is te vinden op de website van Bodem+.
- **Actie II: Fundamentele herziening Wbb**
Essentiële onderdelen, die hierbij aan de orde zijn, zijn de volgende:
 - Het in de wet en regelgeving uitgaan van een water en bodemsysteem, waarvan het grondwater het verbindend element is. Aan de orde is hierbij het bezien van de verschillende normering, het juridisch verband leggen met de Waterwet en expliciet bij het instellen van gebiedsgericht beheer het duidelijk maken van de bevoegdheden en verantwoordelijkheden m.b.t. het grondwater.
 - Het opnemen/verbinden van de planinstrumenten uit de Wbb met de planinstrumenten van de Wro, resp. de toekomstige omgevingswet. Hierbij gaat het vooralsnog om 4 planvormen: a) de ontwikkelingsvisie, het programma, de ontwikkelingsverordening en het projectbesluit.
 - Het geven van meer ruimte voor lokale afweging. In dit verband wordt gedacht om de systematiek van het BBK met lokale normering en lokale verantwoording te verbreden.
 - Het aansluiten van bodembeleid bij bestaande financiële instrumenten of ontwikkelen van nieuwe financiële instrumenten. Daarbij gaat het om het financieel onderbrengen van het bodem(sanerings)beleid in (grond)exploitatie. Mogelijk kan hierbij deels worden aangesloten op de Grondexploitatie-artikelen uit de Wro, die onder meer instrumenten als verevening en onteigening omvatten. Daarnaast zal in de toekomst steeds meer gebruik worden gemaakt van

financiële arrangementen tussen partijen om een gebiedsontwikkeling van de grond te trekken. Voor die arrangementen moeten ook instrumenten worden ontwikkeld. Hier wordt gedacht aan fondsconstructie, groene financiering, langdurigheid in de terugverdientijden, baten via duurzame exploitatie van de ondergrond, afkoop van nazorg door de gebiedsbeheerder, vrijwaring, etc.

– Ook zullen nieuwe vormen van **juridische instrumenten** moeten worden ontwikkeld. Immers de huidige instrumenten, noem kostenverhaal, ongerechtvaardigde verrijking, onrechtmatige daad, saneringsplicht, saneringsbevel, onderzoeksbevel, etc. Deze instrumenten zijn allen verbonden met spoedbeschikkingen, anders kunnen ze niet worden ingezet. Een van de doelstellingen is echter om in 2015 de spoedlocaties onder controle te hebben dan wel in de startblokken te staan om ze te saneren. Als er geen spoedlocaties meer zijn, maar er is bodemkwaliteitszorg, waarbij wordt bezien of de kwaliteit van de bodem bij een functie past, zoniet moet er actie worden genomen. Dit vergt dan andere juridische instrumenten. De werkgroep Wet en regelgeving van het uitvoeringsconvenant gaat deze zaken in de fundamentele herziening van de Wbb vorm geven.

- **Actie III: Borgen van Wbb in de Omgevingswet.**

In het komende half jaar worden op bovenstaande zaken belangrijke besluiten genomen om de Wbb te borgen in de Omgevingswet. De uitgangspunten van de visie op toekomstige wet- en regelgeving worden in januari 2012 besproken in de stuurgroep Bodem met vertegenwoordiger van "Eenvoudig beter" (nieuwe omgevingswet). In de zomer van 2012 wordt er een wetsontwerp aan de RvS aangeboden, hierbij wordt geprobeerd zoveel mogelijk "haakjes" aan te brengen voor toekomstig bodembeleid.

- **Actie IV: Regelmatige politieke en juridische uitwisseling**

Dit traject vergt regelmatige politieke besluitvorming, kennisoverdracht en juridische uitwisseling. Als eerste actie wordt de Stuurgroep Bodem op 24 januari geraadpleegd. Voorstellen tot fundamentele herziening worden op 7 februari voorgelegd op het informele bestuurdersoverleg.

- **Actie V: Onderzoek en voorstel voor een "ontzorgingsorganisatie" voor overheden en bedrijfsleven**

Denk hierbij aan bundeling van kennis en verantwoordelijkheden binnen een PPS-constructie: risicoafdekking, ruimte voor maatwerk en innovatie, samennemen van bestaande initiatieven als SBNS, Bosatex, Bodemcentrum. Een voorstel hiertoe wordt inmiddels uitgewerkt door een werkgroep uit bedrijfsleven en overheden, onder voorzitterschap van het Rijk.

Acties bij manifestpunt 7. Beter benutten door te experimenteren

Het Manifest roept op om te leren door te experimenteren, pilots te starten rond professionalisering en integrale afweging. We zien de transitie dan ook als een dynamisch proces: we trekken lessen voor navolging (in andere gebieden) en opvolging (in bijvoorbeeld regelgeving), waarin we regelmatig de stand van zaken opmaken bijvoorbeeld tijdens bijeenkomsten of in een Manifest 2.0 of nieuw convenant.

- **Actie I: benutten "showcases" bij SKB en stimuleren van de voorlopers van transitie**

Trekkers: Theo Konijn en Bas Kersten (UP), Frank Agterberg (SKB)

Liaison: Henk van den Berg (gemeente Utrecht)

Het SKB-Programma 'Duurzame ontwikkeling ondergrond' voorziet in showcases. We haken hier bij aan door een liaisonfunctie te organiseren tussen de uitvoering van het actieprogramma en het SKB-programma. Daarnaast wordt onderzocht of er behoefte is aan een 'side-show': een gericht programma met een beperkte scope in omvang, tijd (in 4 tot 6 maanden) en geld. Daarin ondersteunen we actieonderzoek om kansen of dilemma's uit het manifest in de lokale praktijk uit te proberen.

- Januari en februari 2012: de liaison stimuleert professionals om showcases in te dienen bij SKB vanuit de doelen en dilemma's uit het Manifest. De behoefte aan een side-show programma wordt.
- April 2012: Sessie met showcase eigenaren om de doelen van het Manifest te verankeren.
- Tot en met zomer: organiseren van discussie met professionals omtrent showcases en deze ook lokaal positioneren. (Eventueel) uitvoeren van de side-show actieonderzoeken.
- September 2012: organiseren "grill-sessies": wat hebben we uit de actieonderzoeken geleerd en bereikt? De uitkomsten zijn input voor nieuwe afspraken in 2013.

- **Actie II: aansluiten bij acties van 'Bewust Bodemgebruik', waarbij ondergrond wordt verbonden met ambities op het gebied van landbouw en natuur**

Trekkers: Bas Kersten (UP) en Marco Vergeer (Bewust Bodemgebruik)

De acties in het initiatief 'Bewust Bodemgebruik' zijn gericht op het verbinden van de ondergrond met de ambities binnen de landbouw- en natuursector. We zoeken aansluiting bij de "green deal" die hierover is afgesloten, waarbij wordt gezocht naar leerpunten en consequenties voor nieuwe afspraken in 2013.

Acties rond toekomstige communicatie

Het actieprogramma en manifest vormen een start van waaruit professionals uit alle disciplines en sectoren aan kunnen haken om te discussiëren of reeds lopende of nieuwe acties aan te dragen. Hoe gaan we dit in de toekomst coördineren en communiceren?

Trekker: Berry van het Wel (AgentschapNL)

- **Actie I: online voortzetten van discussie en delen van updates rond pilots**

De wake up call van het Manifest is gericht aan iedereen met een hart voor bodem en ondergrond. We willen actief het gesprek aangaan en interactie stimuleren over het bod van bodem. Daarnaast willen iedereen op de hoogte houden van de lessen en successen uit de pilots en actieonderzoeken. Via een website of sociale media zal hiervoor worden gezorgd.

- **Actie II: genereren van een tegenbod uit andere sectoren**

Met het Manifest ligt er een bod van bodem, we willen dit voorleggen aan andere sectoren (ruimtelijke ordening, energie, water) en hen prikkelen een tegenbod te doen. Om dit te bewerkstelligen maken we onder andere gebruik van het contact met de eerdergenoemde liaisons, daarnaast wordt de visie verspreid door middel van artikelen, congressen en media. Het uiteindelijke tegenbod dient als input voor een brede bijeenkomst eind 2012, waar we ook de lessen van de pilots en andere acties zullen bespreken.

- **Actie III: inschakelen van bestuurders, juristen en politici**

Inschakelen van bestuurders uit de andere disciplines zoals energie, bodem of ruimtelijke ontwikkeling om te komen tot verbreding van het bod van bodem (contactpersoon Gerd de Kruijf, AgentschapNL). Daarnaast vergt het traject regelmatige politieke besluitvorming en veel kennisoverdracht en juridische uitwisseling (contactpersoon Peter Kiela, Ministerie I&M).

